

громадянин міліціонер і офіцер. Обидва теж не підходять для української дійсності. В семантиці словосполучення громадянин міліціонер є прихована асоціація з тюремним жаргоном, а традиційне для західних країн звертання до міліціонера офіцер не завжди є доречне, оскільки не всі з них є офіцерами.

Цілком можливо, що дискусія щодо нового звертання до працівника міліції призведе до виникнення абсолютно нового, не пов'язаного з нині існуючими, звертання, яке приживеться з часом у мові. Важливість і актуальність громадського обговорення питань словотворчості безсумнівна. Однак залучати до цього процесу слід передусім лінгвістів, письменників, журналістів і тих, кого це питання безпосередньо стосується. В іншому випадку дискусія може опуститись до жаргону й безграмотності. Не варто забувати, що мова, яка є атрибутом нації, нерозривно пов'язана і з державою. Саме в процесі становлення держави створюються умови для формування єдиної офіційної мови і з'являються форми адресації, що набувають статусу мовленнєвої норми.

Мамка Г.М., заступник начальника
ГСУ МВС України, кандидат
юридичних наук

ЩОДО ПИТАННЯ ВОЛОДІННЯ МОВОЮ, ЯКОЮ ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Відповідно до ч. 3 ст. 29 КПК України право використовувати рідну мову чи іншу мову, якою вони володіють, а також користуватись послугами перекладача мають ті учасники кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою. Таким чином, визначальним у цьому питанні є факт володіння (неволодіння) чи недостатнього володіння державною мовою, якою і здійснюється кримінальне провадження. Відповідно законною підставою, зокрема залучення перекладача, є неволодіння чи недостатнє володіння учасником кримінального провадження мови, якою здійснюється кримінальне провадження. Саме ця обставина дозволяє відокремити законні вимоги щодо участі перекладача від умисних спроб невиправдано

ускладнити та затягнути процес розслідування чи судового розгляду.

“Володіння державною мовою” – оціночне поняття. Ступінь володіння мовою (зокрема, достатній чи недостатній) за змістом ст. 29 КПК України визначає особа, яка здійснює кримінальне провадження. Безперечно, заслуговує на увагу точка зору, відповідно до якої особи, які володіють у достатньому обсязі, необхідному для спілкування, державною мовою, але виявили бажання користуватися рідною мовою у кримінальному провадженні, не повинні позбавлятися цього права.

Водночас, зважаючи на відсутність будь-яких об’єктивних критеріїв визначення поняття «рідна мова», використання означеного права надає широкі можливості для зловживань зі сторони учасників кримінального провадження, надаючи фактичну можливість користуватись будь-якою мовою, якою особа володіє, а також вимагати безоплатної допомоги перекладача. І хоча кримінальне процесуальне законодавство не містить загальної норми щодо заборони зловживання правами у будь-яких формах, це не означає, що учасники кримінального провадження можуть використовувати свої процесуальні права всупереч їх призначенню.

Однією з гарантій належної реалізації засади мови, якою здійснюється кримінальне провадження, захисту від зловживань під час реалізації учасником кримінального провадження права на користування рідною мовою або іншою мовою, якою він володіє, є єдиний передбачений законом і доступний для встановлення критерій – критерій володіння (неволодіння) чи недостатнього володіння мовою кримінального провадження (державною мовою).

Результати аналізу матеріалів кримінальних проваджень з участю перекладача засвідчили, що лише в 48 % випадків участь перекладача обґрунтовувалась обставиною, передбаченою КПК України – неволодінням чи недостатнім володінням учасником кримінального провадження державною мовою; у 19 % випадків підстава участі перекладача взагалі не зазначалась; в інших випадках (33 %) вказувались інші обставини, зокрема й те, що українська (державна) мова не є для особи рідною. Очевидно, що такий підхід має формальний характер, оскільки визначення того, чи є мова для особи рідною, має суб’єктивний характер.

Ігнорування факту володіння (неволодіння) учасником кримінального провадження державною мовою при вирішенні питання про користування рідною мовою або іншою мовою, якою він володіє, може призвести до абсурдної ситуації, коли особа, володіючи державною мовою (мовою кримінального провадження), а також будь-якою іншою мовою, зможе заявити, що остання є для неї рідною та вимагати участі перекладача.

Факт володіння (не володіння) учасником кримінального провадження державною мовою (мовою кримінального провадження) слід встановлювати в кожному конкретному випадку, враховуючи всі обставини. Наприклад, проживаючи на території України, іноземець може володіти розмовною українською мовою, достатньою для повсякденного спілкування, однак не розуміти більш складних речень, і тим більше правових термінів, що не дозволить йому взяти повноцінну участь у кримінальному провадженні. У такому випадку, безперечно, наявне недостатнє володіння державною мовою і необхідність залучення перекладача. В інших випадках наявність даних про те, що особа, яка є іноземцем, в достатній мірі володіє державною мовою внаслідок тривалого перебування на території України, навчання чи роботи, тощо, засвідчує відсутність підстав для залучення перекладача.

Таким чином, під час встановлення факту володіння (не володіння) державною мовою (мовою кримінального провадження) можуть бути враховані різні обставини: заява самого учасника кримінального провадження, дані про його освіту, навчання, роботу, соціальні зв'язки, тощо. Право охарактеризувати ступінь володіння мовою має бути надано самій особі – учаснику кримінального провадження. Сам по собі факт тривалого проживання на території України, різні соціальні зв'язки, тощо не відображають суб'єктивного сприйняття особи достатності чи недостатності наявних у неї мовленнєвих навичок і не можуть бути покладені в основу рішення про можливість чи неможливість використання нею рідної чи іншої мови, якою вона володіє, а також послуг перекладача.